

Després, examinant atentament el que jo era, i veient que podia fingir que no tenia cos i que no hi havia món ni lloc on em trobés, però que no podia pas fingir per això que jo no existís, sinó que, al contrari, del fet mateix que pensés a dubtar de la veritat de les altres coses, se'n derivava amb tota evidència i certesa que jo existia, mentre que, només que hagués cessat de pensar, encara que tota la resta del que havia imaginat fos veritat, no tenia cap raó de creure que jo existís; a partir d'aquí vaig conèixer que jo era una substància tal que tota la seva essència o naturalesa no era sinó pensar, i que per existir no necessita cap lloc ni depèn de cap cosa material. De manera que aquest jo, és a dir, l'ànima, per la qual sóc allò que sóc, és enterament distinta del cos, i fins i tot més fàcil de conèixer que aquest, i, encara que el cos no existís, l'ànima no deixaria pas de ser tot allò que és.

DESCARTES, *Discurs del Mètode*

- 1. Expliqueu breument –al voltant de 40-60 paraules-les idees principals del text i com hi apareixen relacionades. (2 punts)**

De la reflexió sobre el cogito Descartes dedueix que ell és una substància pensant que és independent de la matèria corporal i més fàcil de conèixer que aquesta matèria. És tant independent que no deixa d'existir encara que desaparegui el cos, és a dir, és immortal.

- 2. Expliqueu breument el significat –en el text- de les següents paraules o expressions –al voltant de 5 – 15 paraules en cada cas. (1 punt)**

a) **substància:** Allò que existeix de tal manera que no necessita de cap altra cosa per existir.

b) **evidència:** Coneixement clar i distint d'una ment pura i atenta.

- 3. Quines raons té Descartes per dir que l'ànima és una substància enterament distinta del cos? Quins problemes planteja aquesta idea i perquè la manté malgrat els**

inconvenients? (Haureu de referir-vos als aspectes generals del pensament de Descartes que siguin pertinents, encara que no apareguin explícitament en el text) (3 punts)

CONTINGUTS QUE CALEN TRACTAR:

- o Distinta vol dir independent. Principi racionalista que afirma que idees independents representen realitats independents.
- o Si és independent és immortal.
- o Dualisme antropològic.
- o Problema de la comunicació ànima-cos.
- o Ànima lliure en contraposició a matèria sotmesa a un mecanicisme.

PROPOSTA DE REDACTAT:

Descartes defineix el jo com a una "substància tal que tota la seva essència o naturalesa no era sinó pensar" (*res cogitans*), i en diu "ànima". Això la fa "distinta", és a dir, la diferencia de forma radical de la substància material (*res extensa*). El fet que es tracti de dues idees enterament distintes significa, segons l'estil racionalista de Descartes, que les realitats que representen aquestes dues idees també són enterament distintes, és a dir, completament independents una de l'altra. Aquesta independència significa que no es necessiten per existir. L'ànima no és a cap "lloc", no necessita cap "cos". Així es pot deduir immediatament que l'ànima no està lligada al cicle vital del cos, és a dir, que l'ànima no mor amb la mort del cos.

Descartes recupera amb força el dualisme antropològic característic del platonisme, i que no era tan marcat en la tradició aristotèlica. El jo pensant i la matèria pertanyen a ordres diferents: el pensament no té res a veure amb la realitat material. La vida d'aquestes realitats materials és semblant a un rellotge: un pur mecanisme físic.

Descartes defineix la substància com "Allò que existeix de tal manera que no necessita de cap altra cosa per existir" (equivalent a dir "allò que es pensa de tal manera que no necessita de cap altre cosa per a ser comprès"). Si fóssim estrictes, només podríem admetre a Déu com a substància, perquè només Déu existeix per si mateix, però Descartes admet també com a substàncies el pensament (ànima) i l'extensió

(matèria). Anomena atributs a les propietats que defineixen les substàncies. Així tindrem el quadre següent:

SUBSTÀNCIES	ATRIBUTS
-------------	----------

<i>RES COGITANS</i>	PENSAMENT
---------------------------	-----------

<i>RES EXTENSA</i>	EXTENSIÓ
--------------------------	----------

DÉU.....	INFINITUD (perfecció infinita)
----------	--------------------------------

Déu és, doncs, la única substància pròpiament independent. Les altres dues substàncies són imperfectes i depenen de Déu per subsistir.

Com sé que els cossos existeixen? Tinc la idea innata d'extensió, però aquesta idea no implica la d'existència (a diferència de la idea de Déu). Podria ser que estar despert no fos més que un nou somni? Descartes, que s'ha proposat dubtar del coneixement sensorial, empíric, ha d'assumir el repte de demostrar que el món que tots tenim per real no és només una il·lusió o un somni. El punt de partida és el subjecte pensant, i això implica el problema de com sortir de la pròpia subjectivitat i assolir el coneixement dels objectes.

Descartes afirma que és evident l'existència de la substància pensant, i més fàcil de conèixer que el cos. De fet, com sé que existeixen els cossos? Com puc estar segur que no m'enganyo quan crec que veig quelcom, com sé que no somio? Déu és la garantia que això no és així. Un Déu que permetés que m'enganyés constantment seria un geni maligne i no pas un ésser perfecte. La bondat i la veracitat són dues de les perfeccions de Déu. Déu és la substància perfecta que em permet de fer ús dels sentits si aquests estan subordinats a la raó. Déu té totes les perfeccions i sosté el món. L'ésser del món i de les nostres ànimes depèn de Déu. Déu és el creador tant de l'existència com de l'essència de la realitat. Així no hi ha veritats independents de la voluntat divina.

Si Déu és el creador de les idees, hem d'admetre que la claredat i distinció (evidència) de les nostres idees prové de Déu. L'obscuritat i confusió (dubte o error) provenen de la nostra imperfecció. Déu és la garantia que em permet confiar en la meua capacitat intel·lectual per fer matemàtica o ciències, inclosa la filosofia. De tota manera, he de confiar en les facultats intel·lectuals del meu esperit pensant per tal de poder demostrar l'existència de Déu (a partir de l'anàlisi de la idea de

perfecció, a l'estil de Sant Anselm). Això és un cercle pervers que serà denunciat posteriorment per altres filòsofs com Hume.

La distinció radical entre cos i ànima planteja un problema lògic: si cos i ànima són totalment independents, com actua l'ànima sobre el cos (accions voluntàries) o el cos sobre l'ànima (sensacions, alteracions com el deliri febril...)? De quina manera una idea (fet mental) influeix en una acció (fet físic)? Com es comuniquen les dues substàncies? Aquest problema es coneix com el "problema de la comunicació". Per comunicar-se, cal tenir quelcom en "comú". Descartes ens parla d'un punt de contacte, la glàndula pineal, a la base del cervell. Però aquesta no és una solució satisfactòria, ja que no s'explica la relació entre la glàndula pineal, que és corporal (extensa) i el pensament immaterial.

De tota manera, Descartes mantindrà la seva antropologia dualista per defensar la possibilitat de la llibertat humana. Pensa que el cos, com tota cosa extensa, com tota la matèria, està governat per lleis mecàniques que el determinen, de la mateixa manera que està governada una màquina com el rellotge. Així, el comportament de tots els cossos, de tota la natura, és expressable amb lleis mecàniques i deterministes. Si el jo pensant no fos una substància completament separada i deslligada del cos, no hi hauria lloc per la llibertat, el comportament humà seria com el d'una màquina, cosa que de cap manera voldria acceptar Descartes. La llibertat és un bé que Descartes proclamà. Només perquè era lliure ha pogut dubtar de tot. L'ànima és una substància que de cap manera es pot sotmetre a les lleis mecàniques i deterministes que regeixen el cos.

El mecanicisme que es desprèn del dualisme antropològic tingué implicacions de tota mena, positives i negatives: va estimular la recerca biològica, fisiològica i mèdica però també va propiciar una actitud poc respectuosa envers la natura.

4. Compareu la concepció antropològica de Descartes amb una altra concepció d'algun altre filòsof. (2 punts)

Es pot comparar amb:

-Aristòtil: l'ànima és la forma del cos (forma una unitat substancial amb la matèria corporal) i no és independent ni immortal, en principi.

-Plató: també és dualista i també creu que l'ànima és immortal, però la divideix en tres parts, la fa reencarnar i viatjar entre els dos móns. La relació ànima-cos és de presoner culpable i presó.

-Epicur: l'ànima és material i mortal, no és més que un conjunt d'àtoms càlids i esfèrics lligats al cos. Però malgrat tot és lliure, a l'igual que afirma Descartes

-Leibniz: l'ànima és una mònada més de les infinites que conformen la realitat i depèn de Déu en tot el que és. No hi ha llibertat existencial, malgrat que ho pugui semblar (harmonia preestablerta).

-Nietzsche: l'ànima no és cap substància diferenciada del cos. En l'home hi ha una unitat antropològica, i les diferenciacions metafísiques no són més que falsificacions que posen de manifest la feblesa de l'home. La racionalitat abstracta no és la propietat que defineix l'home, al marge de l'instint, la vitalitat, la voluntat...

5. Esteu d'acord amb la tesi cartesiana que l'ànima és independent del cos? Raoneu la resposta (2 punts)